

Geliş Tarihi : 14.12.2023
Kabul Tarihi : 24.04.2024

 <https://doi.org/10.20304/humanitas.1404955>

Vatandaş, C., Vatandaş, S., & Avcı, M. G. (2024). Erken cumhuriyet döneminde öjenist görüşler ve uygulamalar yahut müstakbel neslin ıslahı. *HUMANITAS - Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 12 (Cumhuriyet'in 100. Yılı Özel Sayısı), 219-237. <https://doi.org/10.20304/humanitas.1404955>

ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİNDE ÖJENİST GÖRÜŞLER VE UYGULAMALAR YAHUT MÜSTAKBEL NESLİN ISLAHI

Celalettin VATANDAŞ¹, Saniye VATANDAŞ², Mehmet Güven AVCI³

ÖZ

Öjenist uygulamalar, 1930'lerin dünyasında yürütülen nüfus politikalarının karakteristik özelliğidir. Yürütülen politikalar, "pozitif öjeni" ve "negatif öjeni" tanımlarına uygun olarak iki farklı yaklaşımın gereklerinden birine göre gerçekleştirilmiştir. Pozitif yaklaşım, mevcut veya gelecek nesillerin sağlıklı ve sağlam bedenli olmalarını hedefleyen görüşleri ve uygulamaları kapsamaktadır. Negatif yaklaşım ise "kusurlu" veya "anormal" olarak nitelendirilen ve ırkı/soyu "tehdit" ettiği düşünülen bireyleri toplumdan "ayıklayarak", ırkın/soyun ıslahını gerçekleştirmeye yönelik görüşleri ve uygulamaları kapsamaktadır. Öjenist siyasetin tepki çeken uygulamaları, hemen her zaman, "negatif" türü ile ilgili olmuştur. 1930'lerin Türkiye'deki öjenist görüş ve uygulamalar esasen "pozitif" niteliktedir; "negatif" kapsamında değerlendirilebilecek görüşler dile getirilmişse de bunlar istisna olmuş, uygulamalarda hiç görülmemiştir. Türkiye'de öjenist uygulamaların temel sebebi, Osmanlı'dan devralınan ve savaşlar, hastalıklar, kitlesel göçler nedeniyle normal yapısı ciddi anlamda tahrip olmuş, hatta normal işleyişini kaybetmiş demografik yapının oldukça sorunlu olmasıdır. Bu demografik yapıyı, normal niteliğine ve işleyişine kavuşturmanın çözümü için pronatalist nüfus politikası takip edilmiştir. Çok ve sağlıklı çocuk, yürütülen pronatalist politikaların temel hedefi olmuştur. Öjenist yaklaşım ise yürütülen pronatalist politikaların niteliğine katkı sağlamıştır. Bu araştırma, 1930'ların öjenist politikalarını, dönemin yazılı kaynaklarına dayanarak, evlilik, cinsellik ve beden eğitimi açısından inceleme ve dönemin öjenist yaklaşım ve uygulamalarını belirleme amaçlıdır.

Anahtar Kelimeler: Öjenizm, Pronatalizm, Erken Cumhuriyet Dönemi, Evlilik, Cinsellik, Beden eğitimi

¹ Prof. Dr., Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, cvatandas@nku.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-1431-3553>

² Doç. Dr., Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, svatandas@nku.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-9075-0152>

³ Doç. Dr., Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, mgavci@nku.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-4519-215X>

Date Received : 14.12.2023
Date Accepted : 24.04.2024

 <https://doi.org/10.20304/humanitas.1404955>

Vatandaş, C., Vatandaş, S., & Avcı, M. G. (2024). Eugenist views and practices in the early republican era or breeding the future generation. *HUMANITAS - Journal of Social Sciences*, 12(Special Issue of the 100th Anniversary of the Republic), 219-237. <https://doi.org/10.20304/humanitas.1404955>

EUGENIST VIEWS AND PRACTICES IN THE EARLY REPUBLICAN ERA OR BREEDING THE FUTURE GENERATION

Celalettin VATANDAŞ¹, Saniye VATANDAŞ², Mehmet Güven AVCI³

ABSTRACT

Eugenistic practices are the main characteristic of the population policies conducted in the world of the 1930s. The eugenistic approach was realised according to one of two different styles in accordance with the definitions of "positive" and "negative". The positive approach encompasses views and practices that aim to ensure that current or future generations have healthy and robust bodies. The negative approach, on the other hand, encompasses the views and practices aimed at realising the improvement of the race/species by "weeding out" individuals who are considered "defective" or "abnormal" from the society. The practices of the eugenistic approach that attract reactions are almost always related to "negative eugenics". Eugenist views and practices in Türkiye in the 1930s were of a "positive" nature; although views that could be considered "negative" were expressed, these were exceptions and were never seen in practice. The main reason for eugenistic practices in Türkiye was the problematic demographic structure inherited from the Ottoman Empire. In order to restore this demographic structure to its normal structure and functioning, a pronatalist population policy was followed. Many and healthy children have been the main goal of pronatalist policies. The eugenistic approach contributed to the quality of the policies. This research aims to analyse the eugenistic policies of the 1930s in terms of marriage, sexuality and physical education based on the written sources of the period and determine the eugenistic approaches and practices of the period.

Keywords: Eugenism, Pronatalism, Early Republican period in Türkiye, Marriage, Sexuality, Body training

¹ Prof. Dr., Tekirdag Namik Kemal University, Faculty of Arts and Sciences, cvatandas@nku.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-1431-3553>

² Assoc. Prof. Dr., Tekirdag Namik Kemal University, Faculty of Arts and Sciences, svatandas@nku.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-9075-0152>

³ Assoc. Prof. Dr., Tekirdag Namik Kemal University, Faculty of Arts and Sciences, mgavci@nku.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-4519-215X>

Giriş

Öjenist politikalar çok yönlüdür; dolayısıyla standart bir tanımını yapmak oldukça zordur. Çünkü öjenist anlayış veya uygulamalar, oldukça farklı görüş, beklenti ve uygulamaları içerebilmiştir. Geniş spektrumlu öjenist politikaların bir ucunda “kusurlu” veya “anormal” olarak nitelendirilen ve ırkı/soyu “tehdit” ettiği düşünülen bireyleri toplumdan “ayıklayarak”, ırkın/soyun ıslahını gerçekleştirmeye yönelik görüşler ve uygulamalar yer alırken, diğer ucunda ise mevcut veya gelecek nesillerin sağlıklı ve sağlam bedenli olmalarını hedefleyen görüşler ve uygulamalar yer almaktadır. Bu durum, ülkeler ölçeğinde veya aynı ülkede dillendirilen yahut uygulanan öjenist politikaların birbirinden son derece farklı olmasına yol açabilmiştir. Öjenist politikalar, iki dünya savaşı arası dönemde ağırlıklı olarak Avrupa’da yürütülen nüfus politikalarının temel özelliklerinden biri olmuştur. Bunda mevcut nüfusun Birinci Dünya Savaşı sebebiyle yetersiz veya sorunlu hale gelmesi, muhtemel savaşlar sebebiyle nüfusa ilişkin beklentilerin çok ve yüksek olması belirleyici olmuştur. Öjenist yaklaşımı benimseyen ülke aydınları, mevcut veya müstakbel nüfusun “üstün” kabul edilen bireylerinin üremesini veya mevcut yahut müstakbel bireylerin sağlıklı ve güçlü olmasını; “istenmeyen” bireylerin ise üremesini engelleyerek nüfusun “iyileştirilmesini” hedefleyen görüşleri geliştirirken, siyasal iktidarlar ise söz konusu görüşlere uygun uygulamaları peş peşe yürürlüğe koydular. Nüfusu temel sermaye ve güç kabul eden siyasal iktidarlar, doğum, sağlık, barınma, korunma, yozlaşma, ölüm gibi olgular üzerinden ideal bedene ve topluma ulaşma ve koruma çabası yürüttüler. Beden bir ölçüm ve denetim nesnesi olarak görüldü. İktidarın nüfusla ve sağlıkla ilgili kurumları ve tıbbi teknolojileri, nüfusun niceliği ve niteliği üzerinde çalışmayı asli sorumluluk alanlarından biri kabul etmiştir. Bu bağlamda özellikle tıbbın ve tıbbi bakışın bedene nüfus edişi, siyasal-toplumsal pratiklere sızması, yani gündelik hayatın tıp aracılığıyla siyasallaşması söz konusudur.

Erken Cumhuriyet Dönemi Türkiye’si, toplumun şeklini ve niteliğini değiştiren birçok reforma veya devrime sahne olmuştur. Bu dönemin en önemli özelliklerinden biri, nüfus politikaları ile ilgilidir. Yürütülen nüfus politikaları, devralınan ve normallığı kaybolmuş bir demografik yapı üzerinde inşa edilmiştir. Zira Cumhuriyet idaresi, başta savaşlar olmak üzere, salgınlar, katliamlar, kitlesel göçler gibi çok farklı tahrip edici faktörün etkisiyle niceliği ve niteliği bozulmuş bir nüfus devralmıştır. Aile planlaması, annelik, evlilik, anne ve çocuğun sağlığı, çocuk sayısı, cinsellik, üreme... gibi konu ve kavramların öne çıkması bu sebeptendir. Dönemin yaygın kabul görmüş anlayışına göre çok ve sağlıklı nüfus; “çok ve sağlıklı işçi”, “çok ve sağlıklı asker” anlamına gelmektedir. Yine bu anlayışa göre sağlık arttıkça nüfusun arttığı, nüfus arttıkça üretim ve devletin daha güçlü olacağı, temel politik bir ilke olarak benimsenmiştir. Dolayısıyla dönemin karakteristik özelliği olan pronatalist nüfus politikası, şartların zorladığı ve meşrulaştırdığı nüfus politikalarının yürürlüğe girmesine yol açmıştır. Öjenist yaklaşımın da eşliğinde gerçekleşen politikalar üzerinden nüfusu oluşturan bireylerin sağlığı, hijyeni, doğum oranı, yaşam süresi, cinsel hayatı gibi başlıklar altında bilimsel kavramlarla rasyonelize edilmesi, bireysel bedeni merkeze alan bir bakış açısı (anatomopolitik) ve toplumsal bedene yönelik politikaların (biyopolitik) birleştirilmesi, ulusun, sağlıklı ve gülbüz bedenlerden inşa edilmesi gerektiğine yönelik sağlık uygulamalarının gittikçe kurumsallaşmasına yol açmıştır. Sağlık söylemi aracılığıyla uygulanan gücün niteliğinde değişim olmuş, sadece cezalandırıcı, disipline edici değil, aynı zamanda düzenleyici-ıslah edici yöntemler de öne çıkmış, sorumluluk kolluk kuvvetlerinden sağlıkçılara doğru kaymış, nüfusa ilişkin politikalar farklı gruplar ve kurumlar arasında bölüşülerek öjenist karaktere sahip pronatalist bir nüfus seferberliği başlatılmıştır.

Öjeni ve Öjenist Görüşün Temel Özellikleri

Yunanca “eugenes”ten gelen öjeni, sözcük anlamı ile “doğumdan önce alınması gereken tedbirler” anlamına gelmektedir. En genel manasıyla, “unfit” unsurlardan arındırılması ve “fit” unsurların geliştirilmesi yoluyla, toplumun “sağlıklı”, “gülbüz” ve “zeki” bireylerden teşkil etmesine yönelik görüş ve uygulamaları ifade etmektedir. Eski Yunancada anlamı “iyi tür” olan ve türün ıslahıyla ilgili görüş ve uygulamaları içeren öjeni ile ilgili ilk sistematik görüş Platon’da karşımıza çıkmaktadır. Platon, ünlü *Devlet* adlı kitabında, hayvan cinslerinin “en iyilerinin” çiftleştirme yönteminin insanlarda da uygulanması gerektiğini ifade etmiştir (Platon, 2006, s. 163). Türün ıslahına yönelik uygulamaların en eski çağlardan beri hayvanlar üzerinde uygulanmasına karşılık, öjeni anlayışının “bilimsel” bir görünüm altında gündeme gelişi 19. yüzyıl sonlarıdır. Francis Galton (1822-1911) tarafından 1883’te yayınlanan “İnsan Yetisi ve Gelişimi Üzerine Araştırmalar” (Inquiries Into Human Faculty and The Development) adlı kitapta öjeni genişçe konu edinilmiştir. Galton, öjeni kavramını, kuzeni Charles Darwin’in (1809-1882) “doğal seleksiyon” kuramından esinlenerek geliştirmiştir (Bashford & Levine, 2010, s. 5). Galton, öjeniyi ilk zamanlar “ırkın doğuştan gelen niteliklerini geliştirmek ve bundan en fazla faydayı elde edebilmek için tüm ırk/genetik unsurlarla ilgilenen bilim” (Galton, 1904) şeklinde tanımlamış, tanımında doğuştan gelen özelliklere vurgu yapmıştır. Galton, öjenik çalışmaların amacını ise “Her sınıfın toplumda türünün en iyisi tarafından temsil edilmesi ve bu gerçekleştiğinde ortak medeniyetin kendi yolunda ilerlemesini sağlamak” (Galton, 1904) şeklinde açıklamıştır. Ancak dönemin yoğun tartışmaları içerisinde söz konusu tanımını 1908 yılında “Gelecek nesillerin, fiziksel ya da ruhsal olarak ırksal niteliklerini geliştirmek için sosyal kontrol altında yapılan çalışma” (Freeden, 1979) şeklinde revize etmiştir. Böylelikle çevresel unsurları da öjeninin kapsamına dâhil etmiştir. Fakat daha da önemlisi öjenist anlayışın sadece mevcut nesilleri değil, aynı zamanda müstakbel nesilleri de içeriyor olmasıdır. Bu ise öjeniyi en geniş manasına kavuşturmuştur. Sonuçta öjeni, geniş anlamda kullanımıyla, insan soyunun ıslahı ile ilgili tüm görüşleri ve bu konuda alınması gereken tedbirleri içerir olmuştur (Şenel, 1993, s. 64).

Öjeni, 20. yüzyılın ilk yarısında başta Batı ülkeleri olmak üzere, birçok ülkede uygulanan nüfus politikalarına temel teşkil etmiştir. Dönemin karakteristik özelliği olan ulusalcı-ırkçı fikirlerin etkisiyle öjenist görüşler yaygın bir şekilde kabul görmüş ve anlam olarak daha çok “bir popülasyonun karakterini iyileştirmeye yönelik metotları” (Neyret, 2012, s. 79) ifade etmiş, bu boyutuyla da nüfus, sağlık politikalarında temel olmuştur. Öjenist söylem, Birinci Dünya Savaşı sonrasındaki nicelik ve niteliğiyle sorunlu nüfuslar sebebiyle, ulus devletin başarısı öjenist ilkeler etrafında mevcut nüfusun yeniden üretilmesinde aranmıştır. Buna bağlı olarak genetik, sağlık, zekâ ve karakter arasında kurulan ilişkiden hareketle ırklar arasında belirli bir hiyerarşi de tanımlayan öjenist yaklaşım, salt bilimsel bir bilgi olarak var olmamış, devlet politikalarına (siyasi kararlar, hukuk, eğitim ve kültür politikaları) eklenilen işlevsel bir yere ve öneme sahip olmuştur (Arpacı, 2015, s. 209). Anlam ve uygulamalarındaki geniş spektrumun gereğine uyun olarak, öjeni daha çok “olumlu” özelliklerin desteklenmesi veya “olumsuz” unsurların ayıklanması/önlenmesi şeklinde olmak üzere iki farklı kulvarda uygulanmıştır. İstenilen özelliklerin desteklendiği uygulamalar “pozitif öjeni”, istenmeyen özelliklerin ayıklanıp engellediği uygulamalar ise “negatif öjeni” olarak isimlendirilmiştir.

Öjeni siyasetinde tepki çeken uygulamalar hemen her zaman “negatif öjeni” uygulamaları ile ilgilidir. Ancak genel manada, Sosyal Darwinizm’in “doğal ayıklanma” anlayışı, öjeni uygulamalarına meşruiyet sağlamıştır. Örneğin olumsuz özellikte olanların ayıklanması bağlamında ABD’de Indiana eyaletinde 1907 yılında kabul edilen tecavüzcülerin kısırlaştırılması yasası, bir yıl sonra 15 eyalette birden kabul edilip uygulamaya konmuştur. ABD’de 1930’larda kısırlaştırmayı kabul eden ve uygulayan eyalet sayısı 30’u geçmiştir. Kısırlaştırma yasası, Avrupa devletleri arasında da kabul görmüş, Almanya 1933’te, İsveç ve

Norveç 1934'te, Finlandiya 1935'te, Estonya 1936'da, İzlanda 1938'de kısırlaştırma yasasını kabul etmiştir (Biol, 1938, s. 15). Danimarka ise 1934 yılında "akli kusurluların" kısırlaştırılmasını kabul etmiştir. Almanya'da 1933'te yürürlüğe konan kısırlaştırma yasası, 1935 yılında uygulamaya başlanmış, bu kapsamda şizofren, kalıtsal olarak sağır veya kör, kalıtsal olarak epilepsi hastası, alkol bağımlısı, geri zekâlı bireyler toplumda zararlı sonuçlara yol açacakları anlayışıyla kısırlaştırılmıştır. Konuya ilişkin adli duruşmalarda avukatın yanı sıra ırk ıslahı konusunda uzman birisinin de bulunması kuralı getirilmiştir. Amaç toplumun ırki üstünlüğünü korumak ve bu üstünlüğü aşağılayan unsurları temizlemektir. Çocuğun sorunlu olabileceğinin anlaşılması durumunda hamile kadınlara yasal zorunluluk gereği kürtaj yapılmış ve kısırlaştırma işlemi uygulanmıştır. Almanya'da bu şekilde 1939 yılına kadar kısırlaştırılan kadın sayısı 150.000 civarındadır. Takiben "saf ırkı" tehdit ettikleri gerekçesiyle Slav, Roman veya Yahudi 10.000 kadın 1941'den sonra kısırlaştırılmıştır (Bock, 2004, s. 238-245). Ayrıca kimin kimle evlenebileceği de yasalarla düzenlenmiş "ari ırktan" birisinin Çingene, Yahudi, Slav gibi "aşağı ırktan" birisiyle evlenmesi uygun bulunmamıştır.

Öjenizm ve Türkiye

Öjenist görüş, Türkiye'de İkinci Meşrutiyet yıllarında ortaya çıkmıştır. Ancak öjenist politikalar 1930'lu yıllarda gündeme gelir. Devralınan demografik yapının nicelik ve niteliğiyle sorunlu ve zayıf olması, 1930'lardaki öjenist görüş ve uygulamaların temel sebebidir. Dönemin önemli dergilerinden Servet-i Fünûn'da yer alan şu görüş ve tespitler bunun bir yansımasıdır:

Çocuk bir milli sermayedir. Nüfus ve sıhhat meselesi Hükümeti Cumhuriyetimizin esaslı bir umdesidir. Memlekette çocuk çok doğmalı, doğanlardan çoğu kalmalı ki nüfus çoğalsın. Sağlam olmalı ki millet kuvvet bulsun, adeli pazırlarla iktisadi hayat ileri gitsin... Çok çocuk ve sağlam çocuk lazımdır (Servet-i Fünûn, 10 Ocak 1929, s. 8).

Bu yaklaşımın izlerini "nüfusa", "sağlığa", "aileye" ve "beden terbiyesi ve spora" ilişkin politikalarda bulmak mümkündür (Eryücel, 2017, s. 134). Bu anlayış genel bir özellik olarak da takdim edilmiştir: "Hiç şüphesiz bir memleketin nüfusunu çok görmek ve çoğaltmak her vatandaşın beslediği bir ülküdür. Kuvvet ve zenginliğin nüfustan ileri geldiğini anlayan devlet ve milletler son yıllarda ülkülerini bu yola döküverdiler" (Nasır, 1933, s. 415).

Öjenist görüşlerin Türkiye'de taraftar bulması, 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Türkiye'de de taraftar bulmaya başlayan Sosyal Darwinist fikirler üzerinden olmuştur. Sosyal Darwinist anlayışın etkisiyle nüfus, tıbbi bir bakış içinde kavranmış ve bedensel faaliyetler özellikle cinsellik ve üreme, siyasal iktidarın sürekli denetimine girecek şekilde konumlandırılmıştır. İnkılabın "sağlıklı", "gürbüz", "becerikli", "çalışkan", "uysal", "itaatkâr" yeni bedenler yaratma çabası cinsiyetlendirilmiş ve ayrıştırılmış uygulamalarla ilerlemiştir. Burada temel amaç nüfusun özellikle de gençlerin salgın hastalıklar, yoksulluk, kötü beslenme gibi problemler sebebiyle bozulmuş olan sağlığının düzeltilmesidir (Akin, 2004, s. 43). Dönemin siyasal iktidarı, ulusun kalkınmasını vatandaşların gürbüzleşmesine, nüfusun niceliğinin ve niteliğinin yükseltilmesine bağlamış; tıp teknolojisi aracılığıyla hastalıklarla mücadele, bedenleri yeniden inşa etme ve düzenleme hedeflenmiştir. Sağlam nesillere, sıhhatli bedenlere kavuşma arzusu modern tıp kurumu ve tekniklerine verilen önemi arttırmış, tıp kurum ve tekniklerinin iktidar teknolojisi olarak merkeze yerleşmesine yol açmıştır (Odabaş, 2005, s. 81).

Daha da önemlisi, 1930'lerde öjenist görüşler geliştiren ve uygulamalar önerenler, "zayıf olanların hukukuna hürmetin noksan olduğunu ya da hiç hürmet edilmediğini" (TBMM, 2013, s. 53) yaşayarak öğrenmiş bir nesle mensupturlar. Edilmiş tecrübelerine göre "ezen insanla, ezilen insan, ezen memleketle ezilen memleket durdukça harp de devam edeceğine" göre, nüfusun niteliğini, nüfusu oluşturan bireylerin sağlıklarını, bedensel ve zihinsel durumlarını dikkate almak gerekmektedir. "Bunu bir iş, bir terbiye, hatta bir terbiye meselesi addetmek

safdıllılık” (Halim, 1933, s. 7) olarak anlaşılmıştır. Zira bu öncelikle ve hatta daha çok bir “devlet meselesidir” (Uzman, 1939, s. 3). Bu aşamada coğrafya ve nüfus arasında kurulan ilginç bir bağlantı ile “medeniyet nüfusun sık ve toplu olmasından doğdu; küçük Avrupa büyük Asya’dan daha kalabalıktır; bunun için daha çeviktir, daha atılgandır, daha canlıdır; ırkça, akılcı ve zekâca elbette daha ileri gitmiştir” (Akalin, 1939, s. 10) sonucuna dahi ulaşılabilmiştir. Bu noktada bir meşruiyet aracı olarak gerek duyulduğunda Antik Yunan’ın “bilgeliğine” uzanan referanslara atıfta bulunma ihtiyacı da hissedilmiştir. Eski Yunan şairi Megaralı Theognis’in

Cins koçlar, cins eşekler, cins atlar arıyoruz ve iyi bir cinsin iyi bir cinsten geldiğine inanıyoruz. Hâlbuki soylu bir adam soysuz bir babanın soysuz kızı ile evlenmekte asla tereddüt etmiyor. Halkımızda soyların bozulduğuna şaşamayınız, çünkü soyluyla soysuz karışmaktadır (Çambel,1946, s. 13-14)

görüşünün dillendirilmesi bu konuda tipik bir örnektir. Bunlar ise mevcut coğrafi ve demografik şartlarda nüfus politikasını uygulamaya koyan Cumhuriyet lider ve elitlerinin öjenist görüşlere taraftar olmalarını ve uygulamalara destek vermelerini sağlamıştır. Kolaylıkla ve sıklıkla “nüfusumuz artmalı ve ülkemizin hiçbir yerini boş bırakmamak üzere her tarafı doldurmalı ve hudutlarımızdan taşacak dereceyi bulmalı. En mukaddes umdemiz nüfusta şuurlu bir artmayı, ırkta ıstıfâyı [arındırma, ayıklama], nesilde ıslahı, ahlak ve irfanda terakkiyi temindir” (Akalin, 1939, s. 12) görüşü dillendirilebilmiştir. Zira “refah ve imar ancak sağlam millet ve devletlere nasip olan bir iktisat mükafatıdır. Fakat unutulmamalıdır ki servet de ancak bedenen ve ruhen sağlıklı bir insanın elde edeceği bir nimettir” (Nasır, 1933, s. 416) anlayışı temel bir ilke olarak paylaşılmaktadır. Buna bağlı olarak da “her avucuna okkalarla kan akıtarak sahip olduğumuz aziz vatanın müdafaası, refahı, imarı ve terakki için çalışan sağlam kollara ihtiyaç vardır” (Uzman, 1939, s. 3-4) görüşleri sıklıkla dile getirilmiştir.

Türkiye’de öjeni üzerine 1920’lerde başlayan tartışmalar 1930’larda yoğunluk kazanmıştır. Dönemin sağlık politikaları, biyomodernleşmeye uygun şekilde, sağlam beden, sağlıklı anne, gülbüz çocuk, sağlıklı toplum amacını destekleyecek şekilde planlanmıştır. Öjeni konusunda Türkçe ilk metin Doktor Münir Mazhar tarafından 1920’de kaleme alınan ve Tedrisat Mecmuası’da yayınlanan “Öjenik (İrkin İslahı İlmi)” başlıklı makaledir (Uzman, 1920, s. 852-857). Öjeni konusunda Batı dillerinden Türkçeye tercüme edilmiş ilk metin ise dönemin ünlü öjenisti Karl Pearson’dan Mustafa Rahmi Balaban tarafından “bugün en mühim işlerimizden biri (ırkı ıslah) olmalıdır” (Pierson, 1339, s. 3) değerlendirmesiyle ve “İslah-ı İrk” ismiyle Türkçeye aktarılan kitapçıktır. Öjeniyi “bir insan cemiyetinin irsi evsafını mükemmelleştiren ve onu azami kemal mertebesine getirmeğe yarayabilecek tesirlerin bilgisidir” (Remzi, 1933, s. 41-42) şeklinde tanımlayan Tevfik Remzi’nin 1928’de yayınlanan “Türk Irkının Hıfzıssıhhası ve Milli Şuuru” başlıklı makalesinde öjeni “ırk hıfzıssıhhası” olarak ifade edilmiş, 1933’te ise “Eugenik” başlıklı bir makalede kavrama özgün adıyla yer verilmiştir.

1930’lerin Türkiye’sindeki öjenist görüş ve uygulamalar “pozitif öjeni” niteliğindedir; “negatif öjeni” kapsamında değerlendirilebilecek görüşler dile getirilmişse de bunlar genellikle istisna niteliğinde olmuş, uygulamalarda ise hiç görülmemiştir. “Pozitif” nitelikte olmak üzere öjeni, 1930’lu yıllarda birçok kişi tarafından tartışılmış, uygulamaya yönelik teklifler dile getirilmiş, gerçekleştirilen uygulamalar değerlendirilmiştir. Öjeniyi en çok hekimler, botanikçiler, biyologlar ve pedagoglar ilgilenmişlerdir. Öjeni ile ilgili en kapsamlı “akademik” faaliyet ise 17-19 Ekim 1938 yılında toplanan “Yedinci Ulusal Türk Tıp Kurultayı” olmuştur. İlgili kurultayın başkanı Refik Saydam, açılış konuşmasında öjeniği “ırk hıfzıssıhhası” ile eş anlamlı kullanmış ve kurultaya konu olan öjeninin hedeflerini “yüksek kalitede nüfus yetiştirmek ve bu nüfusu, bedeni ve ruhi bakımdan en mütakâmil bir dereceye erişirmek, daha açık biz sözle, sağlam ve gülbüz bir nesilden azami randıman almaktır” (Saydam, 1939, s. 6) şeklinde açıklamıştır. Dönemin ünlü psikiyatru Mazhar Osman, öjeniyi “iyi nesil yetiştirme”

(Uzman, 1939, s. 3), Türkiye’de modern pediatriinin kurucularından Besim Ömer Akalın ise öjeniyi beden ve akıl sağlığı bağlamında değerlendirmiş ve “ırkın ıslahında, neslin tasfiyesinde, insan seçiminde” amacın “verasetle kuvvetli ve akıllı bir ırk yetiştirmek” (Akalın, 1938, s. 34) olduğunu ifade etmiştir. “İrk hıfzıssıhhası” olarak Türkçeye aktardığı öjeni hakkında yazılar kaleme alan botanikçi ve veteriner Mahmut Şemsi (1933, s. 3), ırk ıslahının hayvanlarda başarıyla yürütüldüğüne atıfla, bunun insanlarda da gerçekleştirilebileceğini göstererek insanlığı içinde bulunduğu “gaflet uykusundan uyandıran Darwin ve Galton’un isimlerini müteşekkire duygularla” ifade etmiştir. Sağlıklı bir ırka ve nesillere sahip olmayı “en büyük servet” olarak niteleyen Şemsi’ye (1933, s. 4) göre, bir milleti diğerlerine göre yükseltilen şey “ırkının sıhhati” olup, “filozofların, en büyük sanatkarların velhasıl ulum ve fünûnun her bir şubesinde en yüksek şahsiyetlerin, dâhilerin ve hatta “Niçe”nin tasavvur ettiği manadaki “Fevkalbeşer” insanların” bu milletlerden çıkması bir tesadüf değildir.

Genel bir ilke olarak ifade etmek gerekirse “hıfzıssıhha” konusu ve sağlık politikaları iktidarın otoritesini perçinlemesi için bir alan oluşturur. Bu nedenle, sağlık kavramının toplumun her katmanına yayıldığı bu dönemde, daha pek çok kanunname ve nizamname çıkarılmıştır (Apaydın, 2022, s. 56-58). 1930 yılında kabul edilen “Umumi Hıfzıssıhha Kanunu” sağlık politikaları açısından bir mihenk taşı olmuştur. Kanunda, birey bedenini ve nüfus bedenini denetlemenin yanında devlet, mekânsal denetimi de tekeline almış ve sıhhi normlarla toplumun bütününe denetlenmesinin yolunu açmıştır (Arpacı, 2014, s. 129-156). Sağlığın hayatın tüm alanlarına nüfuz etmesini; sağlık aracılığıyla hayatın kontrolünün merkezi hale gelmesini bu kanun meşrulaştırmıştır.

Öjenizm ve Evlilik

Cumhuriyet’in kurucu idaresi, 20. yüzyılın ilk çeyreğindeki savaşlar, hastalıklar ve kitlesel göçler nedeniyle normal yapısı ciddi anlamda tahrip olmuş, normal işleyişini kaybetmiş bir demografik yapı devralmıştı. Bu demografik yapıyı normal yapısına ve işleyişine kavuşturmanın çözümü için pronatalist nüfus politikasını takip etmek zorunlu bulunmuştur. Pronatalist nüfus politikasının gereği olarak nüfusu artırmaya yönelik icraatlar arasında evliliğin teşvik edilmesi önemli bir yere sahiptir. Bu nedenle bireyler evliliğe özendirilmiş, evli çiftler “çok çocuk yapmaya” teşvik edilmiştir. Dönemin üzerinde ısrarla durulan konularında biri olarak gündeme getirilen evliliğin amacı, sadece “çok çocuk” değil, “sağlıklı çocuk” yapmak olarak anlaşılmıştır. Bu ise öjenist fikirlerle örtüşen bir beklentidir. Dolayısıyla öjenist görüş ve uygulamalarda evlilik ve çocuk özel bir öneme sahiptir. Evlilik ise sürecin başlangıcını oluşturmaktadır.

Cumhuriyet elitlerinden ve öjenist anlayışın önemli temsilcilerinden Sadi İrmak, pronatalist nüfus siyasetinin gereğine uygun olmak üzere evliliği temel alarak “milli irsi humulesi itibarile mühim olan noktalardan birisi de izdivaç mes’elesidir” dedikten sonra, bu konuda çeşitli tavsiyelerde bulunmuş ve “irsiyet hakkındaki biyoloji bilgilerinin halk arasında yapılmasına ve evleneceklerde millete karşı mes’uliyet hissi uyandırılmasına çalışmak bir vazifedir” tespitini dile getirmiştir. Ona göre ülkeler arasında ve ülke içinde “bir nüfus savaşı vardır. Ve bu savaşta geri kalanlar büyük tehlikelere maruzdurlar”. Bu nedenle “izdivaç müessesesini tamamen şahısların hürriyetine tevdi etmek mümkün” değildir (İrmak, 1941, s. 75).

Dönem aydınlarının ve bürokratlarının tipik bir örneği olan İrmak’a göre evlilik önemlidir ve bu nedenle gerçekleşme şartlarını titiz şekilde düşünmek ve planlamak gerekmektedir. Bu konuda tespit ve teklifleri şöyledir:

- 1-Resessif hastalıkla malul ailelerde akraba izdivacı tehlikelidir. 2-Yüksek zekâ ailelerinde akraba izdivacı şayanı tavsiyedir. 3-Bütün izdivaçlarda, servet ve soy düşüncelerinden ziyade

aşkın rol onamasına imkân vermek. Aşk, tabiatın insan gönlüne koyduğu bir ıstıfa vasıtasıdır. Bu temayülü uyandırmak ve onu ulvi bir istikamete sevk etmek murebbinin vazifelerindedir. 4-Mümkün olduğu kadar erken izdivacın temini gereklidir (Sadi, 1934, s. 83).

Zira “evlenmenin geç kalması nüfus artımına menfi bir tesir yapmaktadır” (Irmak, 1941, s. 8). Okul hayatı evliliği geciktirdiği için “tahsil müddetinin herhangi bir suretle artırılmasına aleyhtarız” diyen Irmak’a göre evliliğe özendirecek bazı mali girişimler, amaca hizmet edecektir:

Bekârlarla evliler arasındaki mali adaletsizliği kaldırmak için evlilerin vergi ve maaş hususunda bazı kolaylıklar görmesine ve aynı maksatla, tutarı evli ve çok çocuklulara tahsis edilmek üzere bir bekârlık vergisinin ihdasını tavsiyeye şayan buluruz (Sadi, 1934, s. 83).

“Çocuk yapmak ve yetiştirmek” gibi “zorunlu” ihtiyaçları karşılaması nedeniyle evliliği önemli bulan Irmak, evliliğin özellikle “kadın lehine bir müessesese” olduğu görüşündedir. Bu görüşünün referansı olarak “bilimsel” tespitleri ifade etmiştir:

Leipzig profesörlerinden Selhaim tarafından yapılan bir istatistiğe göre tenasüli urlar ve bu meyanda kanserler doğurmayan kadınlarda daha fazladır. Demek kadın yine kendi sıhhati namına doğurmaya muhtaçtır. Bu iki ihtiyacın birden en iyi tatmin şekli kadın için izdivaçtır (Irmak, 1941, s.36).

Fakat ona göre evliliğin yararı sadece kadınla sınırlı değildir; Irmak’a göre evlilik, erkeğe de önemli yararlar sağlar. Erkek açısından evliliğin önemi, evlenmeme durumunda yaşanacaklardan hareketle daha kolay anlaşılır. Irmak’a göre geç evlenmek erkekte birçok sorun oluşturmaktadır; bunlar:

- 1-Cinsi hastalıkların yayılması,
- 2-Umumi ahlakın düşmesi,
- 3-Bir ferde bağlanabilmenin zorlaşması,
- 4-Hissin zaafa uğraması,
- 5-Gayrı tabii birtakım temayüllerin zuhuru[dur] (Irmak, 1941, s. 36).

Tüm öjenistler gibi evliliği önemli bulan ve dönem politikalarını etkileyebilen konumda olan Akalın’a göre “sağlam ve güzel çocuk yetiştirmek için evlenecekler küçük veya ileri bir yaşta olmamalıdır”. Çünkü “neslin sağlamlığı ve kuvvetliliği ana ve babanın vücutçe sağlamlılığına bağlıdır. Sağlam ana ve babanın çocukları da çok defa sağlamdır”. Akalın bazı evliliklere itiraz ederken, bazılarını da tavsiye eder. Akraba evliliği, itiraz ettiği evlilik çeşitleri arasında yer almaktadır. Çünkü “akraba olan evlilerin çocukları kötü teşekkül ettikleri gibi ruh ve akılcıca dejenere” olmaktadır. Akalın’a göre “en makul fikir ve nazariye sağlam ve gürbüz çocuk yetiştirmek için akraba arasında evlenmek değil, ırklar arasında birleşmektir, yalnız aşağı ırk olmamalıdır”. Fakat “aşağı ırk” ile hangi ırkı/topluluğu kastettiğini açıklamaz. Akalın’ın evlilikle ilgili bir diğer tavsiyesi ise ailelerin veraset defterini tutmakla ilgilidir: “Sıhhat defteri: Mümkün olsa, her ailede üç nesle kadar bütün efradın fizyolojik ve patolojik hallerini gösterir bir sıhhat defteri, hakiki Stude bock tutulsa ve namzetlere ve hatta tekmil aileye ait bu defterler mütelea ve mukayese edilerek evlenme hakkında karar verilse. Lakin bugün bu arzu bir rüya, bir hayaldir” (Akalın, 1938, s. 20-22). Fakat tüm bunlara karşılık Akalın, mevcut durumdan şikâyetçidir. Akalın’a göre evlilikler hedefinden sapmış durumdadır:

Bugün evlenme, kuvvetli bir ırk meydana getirecek, nesli yükseltecek vatani bir vazife sayılacağına içtimai bir iş halini almıştır. Birçok çirkin ve sakat kızlar zengin olduklarında koca bulurlar ve sakat, aptal ihtiyar erkekler de gayet güzel ve gönül kapan kızlarla evlenebilirler, çünkü vaziyetlerinden emindirler. Ne yazık ki bugün evlenmekteki gaye güzel, kuvvetli ve akıllı bir ırk yetiştirmek endişesi değildir. Her cihetle münasip, uygun olanlar evlenmiyorlar (Akalın, 1938, s. 19).

Öjenistler için mümkün olduğunca erken yaşta evlenmek neslin bekası açısından oldukça önemlidir. Örneğin Irmak evlenme yaşı ile üreme sağlığı arasında bağlantı kurmakta ve özellikle otuzundan sonra evlenmenin üreme sağlığı açısından oldukça riskli olduğunu belirtmektedir (Irmak, 1941, s. 75). Erken yaşta evlilik konusu Mahmut Şemsi'nin detaylı bir şekilde üzerinde durduğu bir konu olmuştur. Evlilik yaşının belirlenmesinde “iklim ve bilhassa ırkın” etkisini göz önünde bulundurmanın öneminden bahseden Şemsi, Türkiye şartlarında evlenme yaşı ile ilgili görüşünü şöyle açıklamıştır:

Bizim iklim ve ırkımızda bedeni ve ruhi inkişaf kızlarımızda 15-16'sında ve delikanlılarımızda 19-20'sinde ikmal olmaktadır. Yani kızlarımız 15-16-17'sinde oğullarımız 19-20'sinde evlendiklerinde bu çağdaki izdivaçlarında tıbben bir mahzur yoktur. Bilakis birçok hususlarda faidelidir: gebe kalma, doğurma ve emzirme kolaylıkla vaki olur. Kadında veludiyet ve süt verme kabiliyeti layikla inkişaf eder (Şemsi, 1931, s. 4-5).

Şemsi'ye göre evliliklerde erkek ile kadın arasında 9 senelik yaş farkı ideal bir durumu ifade etmektedir. Çünkü ona göre “erkek kadından 9 sene daha geç” olgunlaşmaktadır. Bu nedenle örneğin “21 yaşındaki bir kız 30 yaşındaki bir erkeğe tekabül” etmektedir. Şemsi'ye göre bu yaş farkı “kadın çabuk solması” nedeniyle de önemlidir:

Badehu kadının, bilhassa bizde çabuk solduğu malumdur. 40 yaşındaki bir erkek pek genç ve tam bir erkek olarak görünebilir ve kendisini filhakika öylede his edebilir, hâlbuki 40 yaşındaki bir kadın solmak üzeredir. Pek az zaman sonra genç erkek, önünde solmuş bir kadın bulacağında, her günkü tecrübelerin gösterdiği veçhile belki yeni bir bal ayı seyahatına çıkmak istiyecek ve yahut vicdani buna müsaade etmediği takdirde, manen ve maddeten çok ıztırap çekecektir (Şemsi, 1931, s. 11).

Öjenizm ve Cinsellik

Cinsellik, beden ıslahında/terbiyesinde önemli bulunan ve buna bağlı olarak öjenist uygulamalarda dikkate alınan öncelikli unsurlarından biri olarak görülmüştür. Öjenist anlayışa göre cinsellik, terbiye edilmeyi gerektiren bir özelliktir. Bu haliyle de sadece beden terbiyesinin değil, ülkedeki genel nüfus politikasının, nüfus politikasının temel unsurlarından evliliğin anlam ve işlevleriyle doğrudan ilgili bir özellik olarak görülmüş ve önemsenmiştir. Tüm bunlara bağlı olarak araştırmamızın önemli kaynaklarından Arpacı'nın yerinde tespitiyle, cinselliğin terbiyesi hem nüfusa hem de bedenlere yönelik etkin bir strateji olmasından ötürü biyopolitik paradigmanın önemli bir tamamlayıcısı olarak görülmüştür (Arpacı, 2015, s. 199).

Dönemin yaygın anlayışına göre “makbul” birey “ahlak ve değerleri bedenine hâkim” olan bireydir. Arzularını dizginleyemeyenler “makbul” değildir. Bunlar ise ancak öğrenilecek şeylerdir. Bu açıdan İhsan Hilmi Alantar tarafından hazırlanan “Sağlam Okul Gençliği” isimli kitap dikkat çekicidir. Alantar'a göre “Erginlik çağında bulunan çocukların ana babaları tarafından her hususta, hele seksüel yönden aydınlatılması ve onun bu husustaki merakının giderilmesi” (Alantar, 1944, s. 14) gerekmektedir. Kazım Nami'ye göre çocuğun “seksüel eğitimi” sadece bireyin kişilik gelişimi açısından değil, aynı zamanda toplumsal ahlakın da gerektirdiği bir sorumluluktur. Bu açıdan toplumda yaygın bazı yanlışlara dikkat çekmiştir: “Küçüklerin latife nevinden tenasül aletleriyle oynamak, ‘adam, çocuktur, akli nerden erecek!’ zihniyetine teb'iyet etmek, çocuğa karşı irtikap edilen hissi ve ahlaki büyük bir cinayettir” (Nami, 1932, s. 5).

Cinselliğin terbiye edilmesi, kişiyi ahlaki ve bedeni hastalıklardan koruyacağı gibi, toplumsal ahlakın ve huzurun devamı açısından da önemli bulunmaktadır. Bu açıdan dönemin ünlü pedagoglarından Kanad'ın uyarı ve tavsiyesi önemlidir:

Cinsi ihtiyaçlarını korkusuz ve tedbirsiz tatmin edilmesinden dolayı birçok gençler belsoğukluğu ve frengi hastalıklarına yakalanmakta ve tedaviye imkân bulamamaları veya

ehemmiyet vermemeleri yüzünden zavallı vatandaşlar içtimai hayat için zararlı ve tehlikeli birer unsur haline gelmektedirler (Kanat, 1942, s. 209).

Kanat'ın tespit ve tavsiyesinde açıkça görüldüğü üzere, cinsellik kontrol edilmesi gereken, kendi haline bırakılırsa birey ve toplum açısından büyük zararlara yol açabilecek bir şey olarak görülmektedir.

Dönemin sağlık söyleminde cinsellik evlilik sonrası olması koşuluyla ve aşırıya kaçılmadığı sürece normal ve sevginin göstergesi olarak görülmüştür (Apaydın, 2022, s. 165). Evlilik dışı cinsellik başta olmak üzere farklı cinsel haz alma tercih, eğilim ve davranışları tedavi edilmesi gereken bir hastalık olarak değerlendirilmiştir. Genel kabule göre bu “hastalıklar” eğer tedavi edilmezse genç hem kendini hem de ailesini harap eder (Korok, 1937a, s. 12-13). Bu nedenle “Yuvana dön delikanlı!.. Genç eşin, senin ezeli ve ebedi güneşin oradadır. Senin hayat ufuklarında vereceğin, yetiştireceğin güzel çiçekler ancak kendi yuvanda canlanır, orada büyürler ve koku saçarlar” (Korok, 1937a, s. 20-21) çağrılarını yapmıştır.

Erken cumhuriyet döneminin egemen cinsellik anlayışında, eşcinsellik bir sapkınlık olarak görülmüştür. Yaygın anlayışa göre eşcinsellik tıbbi ve ahlaki açıdan önemli bir sorun olarak algılanmıştır. Buna bağlı olarak da söz konusu “sapkınlığın” oluşmasına ve yaygınlaşmasına vesile olduğu düşünülen durum ve şartlara dikkat çekilmiştir. Konuyu “bilimsel” yönleriyle izah eden Rasim Adasal, potansiyel açıdan “seksüel sapmaların” ne zaman ve nasıl geliştiğini gazete yazılarında anlatarak toplumu bilgilendirme ve bilinçlendirme “sorumluluğunu” yerine getirmeye çalışmıştır (Haber, 20-31 Mayıs 1941). Alantar için yatılı okullar, eşcinselliğin oluşmasına ve yaygınlaşmasına yol açabilmektedir. Bu nedenle dikkatli olmak ve gerekli tedbirleri almak gerekmektedir:

Gençlerin bu fena alışkanlıklardan başka, toplu buldukları yerlerde, hele yatılı okullarda aynı cinse karşı (oğlanların oğlanlara, kızların kızlara) ilgi göstermeleri hem eğitim hem sağlık hem de zekâ yönlerinden çok fenadır; böyle vaktinden önce ve olağandışı döl güdümü işlerine alışan gençler kısa bir zaman sonra budala veya ahlaksız olurlar ve bu gibilerin sağlık durumları da hiçbir zaman yerinde olmaz (Alantar, 1944, s. 23).

Danış Remzi Korok, konuyu özelleştirmiş ve doğrudan lezbiyenliğe dikkat çekmiştir. “Genç Kızlarda Fena Adetler” kitabında konuya değinmiş ve kişiyi “gayri tabii mahlûk” haline getiren lezbiyenliğin zararlarını açıklamıştır. Korok'a göre lezbiyenlik gibi “çirkin ve ahlaksızca hareketleri” önlemenin yolu kızlara “erkek vücudunun kıymetini” ve “izdivacın manasını” öğretecek bir eğitimden geçmektedir. Korok'a göre “Asıl fedakârlık: İzdivaç gününde, zıfaf gecesine kadar kendisini olduğu gibi muhafaza etmek ve bunu ne pahasına olursa olsun feda etmemektir” (1936b, s. 12). Bu sayede,

münevver bir zümre olarak yetişen bugünkü genç kızlar ve onların yetiştireceği gelecek nesil hayatın asıl mana ve mahiyetini izdivacın bundaki rolünü ve o noktaya erişebilmek için tabiatan bağlı bulunması lazım gelen takyitleri tamamen bilecekleri için artık bu çirkin ve ahlaksızcasına olan hareketlere meydan vermeyeceklerdir (1936b, s. 22).

Bireyin gelişim süreci açısından ergenlik dönemini önemseyen Sadi Irmak, bu dönemde gerçekleşen değişim ve gelişmelerin titiz bir şekilde denetlenmesi gerektiğini ifade etmiştir. Çünkü “cinsiyetsiz olan çocukluk devri geçip de büluğ hadisesi vukua gelince vücudun bu ani erotizasyonu genç insanda ilk buhranları yaratmaya başlar” (Irmak, 1941, s. 34). Irmak bu “buhranların” kontrol edilmesini önemsemektedir. Bu aşamada anne ve babaya büyük sorumluluk düştüğünü ifade etmiştir. Çünkü eğer kontrol edilmezse söz konusu “ergenlik buhranları” potansiyel olarak “sapkınlığa” yönelmeyi sağlayabilecektir. Bu yöneltişte “istimna” (mastürbasyon) ise ara durak durumundadır:

Bu buhranlar gençlerin çoğunda inziva, kendisiyle meşgul olma, bazen de melankoli temayülleri uyandırır. Bu ruhi hadiseyi az zaman sonra istimna takip eder. Birdenbire hassaslaşan ve gence

tanımadığı bir zevk temin eden tenasül uzuvlarının tesadüfi temas ve delkleri (okşama/ovma) hemen her genci istimnaya sevk eder. Fakat buhran bununla kalmaz. Pedagojiye vukufu olmayan öğüt vericilerin tesiriyle çocuk istimnanın zararlarından dehşet almaya başlar. Fakat buna rağmen kendisini istimnadan kurtaramaz. Ve mütemadiyen kendi vücudunu erittiği zannı içinde ızdıraplı günler yaşar. Bu fena temayülden vaktinde kurtulmayan genç, bir takım cinsi perversiyonlara sapar (Irmak, 1941, s. 34).

Tüm bu sürecin kontrolünü sağlamanın en önemli yolu ise genci cinselliği düşünmekten alıkoymaktır: “Bunun biricik çaresi fikri ve bedeni meşgale ile gencin bu buhranlı zamanlarını doldurmak ve yalnız kalmamasını temin etmektir” (Irmak, 1941, s. 34). Hıfzıssıhha uzmanı Server Kâmil Tokgöz, eşcinselliğin önlenmesinin sadece eğitim yoluyla mümkün olacağı görüşünü paylaşmaz. Ona göre eşcinsellik kanun konusu olmalıdır. “Yakın akraba arasında izdivacı, fazla kadın almayı ve Homosexualite’yi men” eden kanunlar oluşturulmalıdır. Zira “medeni cemiyetler” sorunun çözümünde böyle yapmaktadırlar (Tokgöz, 1938, s. 16).

Dönem uzmanlarının beden ve cinselliğin terbiyesi açısından önemli bir sorun olarak gördükleri “istimna” (mastürbasyon), üzerinde sıklıkla durdukları bir konudur. Kabul edilen genel bir ilke olarak ifade etmek gerekirse “mastürbasyon tabiata aykırıdır” (Haber, 7 Şubat 1939, s. 7). Hastalıktır olarak görülmektedir:

El veya bacak ve yahutta herhangi bir delk ve temas neticesinde bütün benliğini cinsi ezvak ve huzuzattan yana tatmin etmek itiyadına sahip olan genç; hiç de izdivaç etmek gibi mecburi bir vazife karşısında olduğunu düşünmemektedir... Çünkü o; hastadır. Çünkü o erkeklik ve ihtiras duygularının tatmini için yalnız bu gibi gayri tabii şekillerden ve tarzı tatbiklerden istifade edebilmektedir” (Korok, 1936a, s. 17). Hatta daha da önemlisi “bugün gençlerin maruz kaldığı tehlike askerlerin tutulduğu ateş tehlikesinden daha vahimdir. Zira ateş tehlikesi meydan-ı harbdelerinin bir kısmını öldürür. Hâlbuki istimna bütün gençliği tahrib etmektedir (Mehmed Ali, 1924).

Ulusumuzu ma’nen ve maddeten yükseltmeğe ve her gencin ya beynine ulu bir meslek ve yahut kollarına altın bir bilezik olan hüner ve san’at verdirmeye yarayan (münevver aile ocaklarımız)’ı vaktinden önce darmadağın eden, karıkoca kavgalarına ve boşanmalarına başlıca sebep olması lâzım gelen geçimsizliği, ademi iktidarı (iktidarsızlık) ve çocuksuzluğu hazırlayan büyük bir belâdır (Cemal, 1943, s. 1).

Halis Özgü “Çocuklarda Fena İtiyatlar” (1941) isimli yazısında zannedildiğinin aksine “istimna” denen “fena itiyatın” sadece erkeklerle sınırlı olmadığını tespit edildiğini, ergen kızların ve küçük çocukların da “istimna” yapabildiklerini belirtmiştir. Ona göre sorun düşünüldüğünden daha büyüktür. Özgü, “istimnanın” nasıl yapıldığına ilişkin detaylı bilgiler vermiş ve “fena itiyatın” sebebinin “ebeynlerin ihmali ve alakasızlıkları” olduğunu belirtmiştir. “İstimnanın teşekkül etmemesi, ettiği takdirde alınması icabeden tedbirlerden” detaylı bir şekilde bahsetmiştir (Özgü, 1941). Doktor Hafız Cemal’e göre “Tifodan, veremden, lekeli hümma denilen tifüsten daha belâlı, daha öldürücü olan” (Cemal, 1943, s. 2) ve teşvik edicileri arasında sinemanın (1943, s.5) özel bir öneme sahip olduğu “istimnadan” gençleri korumak gerekmektedir. Zira “Gençlerimizde bulunan bu gizli âdet kendilerini harab etmekle kalmıyor. Millî nüfusumuzun da eksilmesini husule getiriyor. Bu cihetle atalar, analar, muharrirler, edîbler bu uğurda çok çalışmalıyız ki, gençlerimizi, bu felâketli vartadan kurtaralım. Ve çok nüfuslu olalım” (1943, s. 17). Terbiye ise bu beladan kurtulmanın en önemli yoludur (Cemal, 1943, s. 2).

“Seksüel bölgelerin” temizliği sıklıkla üzerinde durulan ve eğitimin önemli bir konu başlığı olmuştur. Bu bağlamda Alantar, kız çocuklarının temizliği üzerinde özellikle durmuştur (1944, s. 14). Kazım Nami ise “Çocuklarımızın bedenlerinde ve bilhassa tenasülü aza yerlerindeki kirlilik, sıhhata muzir olduğu kadar ahlaka da muzırdır. Burasını her vakit temiz bulundurmak, çocuğun sıhhatına ne kadar hizmetse, ahlakına da o kadar hizmettir” (1932, s. 5)

tespit ve tavsiyesi ile beden temizliği ile ahlaki temizlik arasında bağlantı kurmuş olması manidardır.

Öjenist politikaların, bu politikaların “cinsiyet” ve “cinslerin durumlarına” ilişkin tutum ve anlayışlar çerçevesinde üzerinde durmayı gerektiren konu başlıklarından biri, Anadolu kültüründe önemli bir geçmişi olan “köçek” konusudur. Osmanlı döneminden beri Zonguldak, Kastamonu, Bolu, Tokat, Kırşehir, Sinop, Safranbolu ve Merzifon bölgelerinde başta düğün olmak üzere erkek eğlencelerinin önemli bir unsuru olan “köçek”, Erken Cumhuriyet Dönemi Türkiye’inde öjenist politikalar bağlamında değerlendirilmiştir. Köçek, çalgı eşliğinde raks eden erkektir (Melek, 1953, s. 2705). Köçek, yaygın anlayışa göre “kadın kılığına girip oynayan erkek dansçısıdır” (Erkan, 2011, s. 224). Köçeği kadına benzetmeye yönelen iki temel özelliği vardır: Bol ve uzun etek giyinmesi, kadın oryantellerin figürlerini çağrıştıran figürler sergilemesi. Köçek, söz konusu bölgelerde düğünlerin değişmeyen eğlence unsuru olmasına karşılık, başta İstanbul olmak üzere diğer bazı bölgelerdeki mesire, meyhane ve hatta bazı kahvehanelerde de oyun sergilemektedirler (Koçu, 2015). Bu durum köçekliğin “ahlak düşüklüğünün” sebep ve sonuçlarından biri olarak görülmesine yol açmıştır (Akşam, 05 Eylül 1938, s. 7). Kaynaklarda köçekliğin 1857 yılında çıkarılan bir kanunla yasaklandığı belirtilmiştir (Beşiroğlu 2006; And 2014; Oksaçan 2015). Zamanla ihlal edilerek fiilen serbest hale gelen köçeklik, öjenist politikaların gündemde olduğu 1930’larda da yasaklanmıştır.

Öjenizm ve Beden Eğitimi

Öjenist anlayışın genel kabulüne göre, devlete ve millete “adam yetiştirmek” için şahısların bedenlerine istenilen şeklin ve niteliğin verilmesi gereklidir. Devletin “muteber vatandaşı” “güzel vücutlu, sağlam düşünceli, cesur, vakur, hakkını ve fikrini müdafaa eden, neşeli ve ciddi” vasıflarına sahip olmak durumundadır; “makbul” olan budur. Muasır medeniyetler seviyesine çıkabilmek beden ile kafanın birlikte geliştirilmesi ve kâmil hale getirilmesi ile mümkün olabilecektir (Alpman, 1993, s. 9). Bu durum örneğin şöyle dile getirilmiştir: “Türk İnkılabının toplu manalarından biri de Türk “yığınları”nın bir yirminci asır milleti ve Türk topraklarının mutlaka bir yirminci asır haline inkılap etmesi olduğundan milli beden terbiyesinin başıboş bırakılmasına ihtimal verilemez” (Asaf, 1933). Bu nedenle de “beden eğitimi” konusu dönemin “muteber vatandaş” yetiştirme politikalarının temel konu başlıklarından biri olmuştur. “Makine ve motörün karşısına çıkacak [işçi] nesilleri yaratmak, aktif yurddaş yetiştirmek” (Yaman, 1939b, s. 13) için bu zorunludur.

Tüm bunların ötesinde, devrimlerin lideri Mustafa Kemal Atatürk’ün, “Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı”nın 28 Eylül 1926 tarihinde açılışı yapılan 3. Genel Kongresine gönderdiği beyanatta Cumhuriyet yönetiminin devraldığı ve normallığı kaybolmuş demografik yapıya vurguda bulunarak “olması gereken” ile ilgili talimatı şudur:

Tarihlerde cihanlar hâkimi olmuş koskoca bir Türk milletine bu günkü neslimiz varis olduğu bir zamanda bu koca milleti biraz zayıf, biraz hasta, biraz cılız bulmuştur. Efendiler! Gürbüz ve yavuz evlatlar isterim. Bunları yetiştirmek tedbirlerini ve mesuliyetlerini üzerinize almış adamlarsınız, bu neticeyi görmezsem hakkınızdaki muhabbetim o zaman zail olur (Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı, 1927).

Dönem iktidar Partisinin Genel Sekreteri Recep Peker ise yine Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı’nın 6. Genel Kongrenin açılış konuşmasında şunları demiştir:

Malûmu aliniz, muhtelif spor mümarese ve müsabakaları gençlik için fikrî terbiye kadar kat'i surette elzem olan beden terbiyesini verecek vasıtalarından biridir. Tıpkı fikri terbiye gibi beden terbiyesi de ve spor türleri de gençliğe açık ve parlak bir zekâ ve sağlam, kuvvetli ve mukavemetli bir vücut ve aynı zamanda bütün vatandaşlar için elzem olan temiz ve muvaffakiyetli bir hayat hazırlar. Bunu bu tarzda yürütebilmek Türk gençliğine bu hakları, bu

kabiliyetleri verebilmek muayyen bir hedef, iyi düşünülmüş ve hazırlanmış bir programla olabilir (Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı, 1933).

Erken Cumhuriyet döneminde, beden eğitimi yoğun bir şekilde üzerinde durulan ve yürütülmeye çalışılan öjenist politikaların bir gereği olarak görülmüştür. Dönemin anlayışına göre “adaleli” ve “gürbüz” vücutlu olmak önemli bir özellik ve değerdir. Beden terbiyesi “tabiatın bir garibesi” (Baydar, 1939, s. 4) olmamanın yegâne çözümüdür. Ancak bu tek başına yeterli bir özellik değildir. Dönemin önemli bir sözü olarak her fırsatta dile getirileceği üzere “sağlam kafa sağlam vücutta bulunur” anlayışının gereğine uygun olarak beden ile ahlak arasında doğrusal ve sıkı bir ilişki kurulmuştur. Yirminci asırdaki Türk milletinin her bir ferdi, tıpkı Antik Yunan Atina’sında olduğu gibi, ahlak, zekâ ve bedenini birleştirmiş olmalıdır (Adasal, 1939, s. 33-34). “Ham bir madde” (Kaya, 1941, s. 4) olan beden eğitilirken, kafa da eğitilmelidir (Abbas, 1939, s. 24). Bu nedenle beden terbiyesi ile kafaca sağlam olmak bir arada düşünülmüştür. Kabule göre beden terbiyesi sayesinde maddi kudretlerin yanı sıra, rejimin ihtiyaç duyduğu manevi değerlerin kişilere kazandırılması mümkün olabilecektir (Yaman, 1939a, s. 13-14). Ancak öjenist anlayış gereği önceliğin vücuda verildiği anlaşılmaktadır; kuvvetsiz vücutta sağlam kafa aramak anlamsız bulunmaktadır (Köktürk, 1948, s. 28). Tüm bu nedenlerle ve söz konusu amaca ulaşabilmek için 1938 yılında “3530 Sayılı Beden Terbiyesi Kanunu” yürürlüğe konmuştur. Kanun’da “Beden Terbiyesi Genel Direktörlüğü”nün kuruluş amacı şu şekilde ifadesini bulmuştur: “Yurddaşın fizik ve moral kabiliyetlerinin ulusal ve inkılapçı amaçlara göre gelişimini sağlayan, oyun, jimnastik ve spor faaliyetlerini sevk ve idare etmek maksadı ile Başvekalete bağlı ve hükmi şahsiyeti haiz bir Beden terbiyesi genel direktörlüğü kurulmuştur”.

Erken Cumhuriyet döneminde “beden terbiyesi” bağlamında egemen olan anlayışa göre arzulanan amaca ulaşılabilmesi için her Türk vatandaşı devlet otoritesine teslim olmalı ve sorumluluklarını aksatmadan yerine getirmelidir (Alpman, 1993, s. 9). Her Türk vatandaşı haftanın yedi gününde, toplamda en az dört saat “beden faaliyeti yapmakla mükelleftir” (Beden Terbiyesi Mevzuatı, 1941, s. 60). Bunun gerçekleşmesi için, Beden Terbiyesi Kanunu’nun 21. maddesinde ifade edildiği üzere, belirli sayıda eleman çalıştıran müesseseler, fabrikalar, ticarethaneler vs. memur ve işçilerine beden terbiyesi yaptırmak için jimnastik, spor alanı, yüzme havuzu gibi tesisleri yapmaya ve uzman beden terbiyesi öğretmeni veya antrenör tutmaya mecburdur. “İrkin giderek gürbüzleşmesine, yavuzlaşmasına” (Beden Terbiyesi Mevzuatı, 1941, s. 56) giden bu yolda tüm amaç, çok başarılı sporcular yetiştirmek değil, tüm milleti yetiştirmektir: “Birinci gelen tekler istemiyoruz. Sağlam yapılı, güzel gövdeli ve inkılap ahlâkiyetini benimsemiş on binler ve yüzbinler istiyoruz” (Asaf, 1933). Sadece şehirlisi sporcu fakat buna karşılık köylüsü sıhhsiz, disiplinsiz ve çirkin bir millet kabul edilebilecek bir şey değildir. Köylüler de “beden eğitimi” disiplinine tabidir. Devlet makinasının çarklarının birbirine geçip, amaca uygun çalışması, ancak böyle mümkün olabilecektir (Fenik, 1939, s. 3).

Ayrıca, beden terbiyesi, “yurt müdafaası” açısından da önemli bir husus olarak değerlendirilmiştir. Bu, “Harbin gerektirdiği” (Yalım, 1938, s. 26) bir şeydir. Bu boyutu ve anlamıyla beden terbiyesi ve spor, bir bakıma “sivil ve topyekûn askerlik”tir (Yaman, 1939a, s. 13). Gençler “yumuşatılmış ve eğlenceli hale getirilmiş” bir tür askerlik olan spor sayesinde savaşın gerektirdiği bilgi ve özellikleri “güle oynaya” öğrenerek “asker ocağına eli ayağı daha işe yatkın, duyguları daha keskin, daha kavrayışlı, döğüşken, özü ve gözü pek, her işe yararlı bir varlık haline gelirler” (Alpman, 1993, s. 12; Köktürk, 1948, s. 29). Zaten askerlik de “bir spor hayatıdır” (Uzman, 1941, s. 18).

Öjenist Teklifler ve Uygulamalar

Toplumsal ve ekonomik sorunların, irki ve ahlaki yozlaşmanın, toplumsal ve ahlaki sefaletin kaynağı olarak görülen nesillerin çoğalmasının önüne geçmek için yürütülen

tartışmalarda sürekli ve detaylı bir şekilde dile getirilen konudan biri evliliğin denetlenmesi diğeri de kısırlaştırma olmuştur. Öjenist görüşe sahip kişiler açısından önemli olan kültürel seviyenin de yükselmesine vesile olan “yüksek kabiliyetlerin” çoğalmasını sağlamak, “niteliksizlerin üremesini önlemektir” (Birol, 1938, s. 6). “En makul fikir ve nazariye sağlam ve gürbüz çocuk yetiştirmek için akraba arasında evlenmek değil, ırklar arasında birleşmektir, yalnız aşağı ırk olmamalıdır” (Akalin, 1939, s. 21). Bu nedenle öjenist yaklaşım bilinçli olarak tercih edilmiştir:

“Verimli ve oryante bir nüfus siyaseti ise ancak öjeni ile mümkün hale gelir. Çünkü öjeni, akıl ve beden cihetinden hastalıklı ve malûllerin üremesine mâni olurken, sağlam nesiller için, insanların çoğalmasına rasyonel bir şekilde müdahale eden ve bunun şartlarını ihtiva eden bir bilimdir” (Birol, 1938, s. 3; Tokgöz, 1938, s. 3). “Nüfusun kemiyetçe ve keyfiyetçe üstün değerlere götürmeyi bir ilmi varlık ödevi olarak çerçevelemenin zamanı gelmiştir. Öjenik bilimini öğrenmemiz ve öğretmemiz bu gayeye ulaştıracaktır: İçinde yaşadığımız bugün için değil, yarınlarımız için” (Çambel, 1946, s.7). Öjeni “iyi mahsul”, ve “iyi doğma” (Alantar, 1939, s. 3-4) olarak algılanmaktadır. Bu doğrultuda olmak üzere “müsbet eugenik” ve “menfi eugenik” tarzlarının uygulama birlikteliği önerilmiştir: “Ana ve babanın istifası ve kusurluların uzaklaştırılması bakımından veraset ile şahıslar üzerinde araştırma yapmak, ikincisi cemiyetin bazı tabakalarını doğuma teşvik etmek, üçüncüsü ise diğer içtimai sınıflarda doğumu tahdit etmek (Tokgöz, 1938, s. 7).

Öjeni konusunda bir kitap yazan Mazhar Osman Uzman’a göre sağlam kişiler, nefsinden, ailesinden kısıp hasta bedenler ve çarpık kafalar için harcamaktadırlar. Millet müdafaasından, refâhından onlar lehine feragat edilmektedir. Devlet, bütçesinden bu işe yaramaz sakatları beslemek için büyük fedakârlıklarda yapılmaktadır. Sırf devlet bütçesi içinden harcanan bu para bile çok korkunç bir düzeydedir. Bundan daha kötüsü ise bu sakat ve hasta kişilerin serbest hayatta oynadıkları rollerdir. Bunlar dilencilik, dolandırıcılık, hırsızlık, fuhuş, cinayet ile toplumu bozmaktan başka bir şey yapmamaktadırlar. “Bunların en masum günahları izdivaç en meş’umu ve tehlikelidir. Her biri kendi gibi birkaç sakat daha yetiştirecek, bulunduğu nesli tereddiye sürükleyecek. O halde bunların çoğalmasına mâni olunmalıdır” (Uzman, 1939, s. 5). Uzman, kısırlaştırma uygulamasının Avrupa’da yaygın olarak “tedavi” amaçlı tercih edilen öjenist bir uygulama olduğu, Almanya hariç diğerlerinde başarıyla uygulandığı görüşündedir. Konu dâhilinde Almanya’yı olumsuz nitelemesinin sebebi olarak, kısırlaştırmanın Almanya da “tedavi” amaçlı olmaktan ziyade “cezalandırma” amaçlı bir uygulama olmasını ifade etmiştir. Kısırlaştırmanın “ırkın hıfzıssihhası, güzel nesil yetiştirme kastıyla” değil de Almanya’daki uygulamada olduğu gibi “cezaî” bir niteliğe sahip olmasını olumsuz değerlendirmiştir (Uzman, 1935b, s.2-3). Mazhar Osman Uzman’a göre “aptal ya anadan öyle doğar, yani ya tohumu abtaldır veya ana rahminde iken abdallaşır yahut ilk günleri eyidir de sonradan abtallaşır” (Uzman, 1935a, s. 46). Bu nedenle evlilik öncesi tıbbi muayene sağlam nesil yetiştirmek açısından önemlidir. Mazhar Osman Uzman, göre “veremlinin, frengilinin, belsoğukluğundan adam akıllı eyi olmayanın” (1945, s. 41.-42) ve “cüzamlıların” (s. 10) evlenmesi doğru değildir. Cumhuriyet elitlerinin önemli şahsiyetlerinden Reşit Galip ise, evlenecek gençlerin bilgili ve bilinçli olmalarından ve evlilik kararlarını buna göre vermeleri gerektiğinden yanadır. “Genç kızlar, delikanlılar! Hekim tarafından verilmiş sıhhat raporlarınızı birbirinize göstermeden evlenmeyiniz” (Galip, 1929, s. 14) nasihatinde bulunmuştur.

Fahrettin Kerim Gökay’a göre Batı toplumlarında “mecnun ve yarı akıllı bedbahtların... çalışmaması yüzünden uğradığı ziyandan başka ayrıca ruhi teşevvüşleri dolayısıyla yaptıkları hasarat ve tahribat” hesap edilmiş, buna “bimarhane ve hapisane sakinlerinden başka dışarıda başıboş gezen serseriler ve yarı akıllılarla antisosyal adı verilen cemiyet düşmanlarının husule getirdikleri zararlar da hesaba katılınca” tüm bunların ülke ekonomisine sebep olduğu ekonomik yükün çok büyük olduğu tespit edilmiş bunun sonucu olarak da “kısırlaştırma” uygulaması tercih edilmiştir (Gökay, 1938, s. 4). Gökay’a göre bu durum, ciddi ekonomik

sorunlara sahip Türkiye açısından dikkat çekici bir husustur. Ancak Gökay, kısırlaştırmaya çok sıcak bakmaz. Onun tercihi, evliliğin tıbbi bakımdan denetlenmesinden yanadır: “Evlenme muayeneleri sathi olmaktan çıkarılmalıdır. Abtallar, ileri derecede sar’alılar, erken bunamalılarla, hastalığı sık sık nükseden maniyaklar, müzmin alkolikler, ileri derece dejenerelerin evlenmesine müsaade edilmemelidir” (Gökay, 1938, s. 7).

Sadi Irmak duruma göre hem kısırlaştırmadan hem de evliliğin denetlenmesinden yanadır. Irmak, “kabiliyetsizlerin, irsi fuhuş ve cinayete mütemayil asosiyal fertlerin çoğalmasına mâni olmayı” “pasif seleksiyon”; “cemiyet için kıymetli irs hamulesini taşıyanların çoğalmasını sağlamak” için gerekli uygulamaları “aktif seleksiyon” olarak isimlendirmiştir (1941, s. 84-85). Irmak, “pasif seleksiyon” kapsamında yapılması gerekenleri “izdivaca müsaade etmemek”, “asosiyal unsurları bir müessesede toplamak”, “asosiyal unsurları mecburi bir akimleştirme ameliyatına tabi tutmak” (s. 86-87) şeklinde açıklamıştır.

“Evlenmede hedef yetiştirilecek neslin kemalidir” (1938, s. 35) diyen Akalın, “İnsan ırkını kötü bir tesir altında bırakan meselelerde asla tereddüt etmemek” gerektiğini savunmaktadır. Çünkü “İzdivaç bir “telezzüz” değildir, izdivaç, ferdi olduğu kadar medeni ve içtimai bir müessesedir ve bir ahlaki zaruretin ifadesidir” (Irmak, 1943, s. 66). Buna bağlı olarak “sıhhsiz, kuvvetsiz, çirkin” olup da ırkı/nesli “dejenere” edenleri “uzaklaştırmak lazım” görüşündedir. Bu konuda Fransız öjenist Charles Richet’ye atıf yapmıştır. Akalın, Richet’den yaptığı alıntılarla hem görüşlerini dile getirmiş hem de yapılması gerekenler konusunda “bilimsel” tavsiyelerini dile getirmiştir:

Beşeriyet namına bunların hiç olmazsa evlenmelerin engel olmak, daha doğrusu ve daha emin olmak üzere bunları zürriyetten ıskat etmek lazımdır... Delinin çocukları da aşağı bir ırk meydana getirecekler, hatta iki üç nesil sonra ahfadında irsi lekeler görülecektir... Her şeyden önce soyu kurtarmalı; aşağı olanlara merhamet edilmemeli. Aşağı olanlara yapılacak şey yenildiklerinden mahvu helak olmalarını beklemektir Yenilen aşağı olandır, aşağı olanlar ise hiç korunmağa değmez. Irkı kuvvetlendirmek için zayıflar, kemal bulmayanlar helak olmalıdırlar (Akalın, 1938, s. 51-53).

Akalın’a göre her ne olursa olsun anormallerin üremeleri engellenmelidir: “...bu gibi anormal tiplerden dünyaya geleceklerin memlekete ne faydası olur! Sağlık şartlarının ıslahı uzun bir zamana mütevakıftır, o zaman kadar bu anormaller üresin mi?” (s. 59). Gerektiğinde “kısırlaştırma” veya “evlenmeyi kontrol” tedbirleri uygulanmalıdır (s. 37).

Sosyete [toplum/millet], bu kötü ve kusurlu, ahlaksız ve sakat neslin devamına karşı gelmeğe salihiyattardır. Bunlar kendileri gibi saralı, alkolik, nevrastenik, dejenere, cani, verem, raşitik, biçimsiz, sakat çocuklar yetiştirmemelidir. Hayır, hiç kimsenin beşer ırkında biçimsizliği, hastalığı sürdürmeğe selahiyeti yoktur. Buna karşı en son fikir ve çare böylelerini zürriyetten kesmektir” (s. 37). Kısırlaştırmayı “icab eden hastalıklar, ecdattan gelme bir akıl zafı, cinnet, sar’a, anadan doğma körlük ve sağırılık, vahim ve irsi şekil bozukluklarıdır (s.56).

Sonuç

Genel olarak “nitelikli” nüfusun çoğalmasını ve desteklenmesini, buna karşılık “niteliksiz” durumda olanların azalmasını ve önlenmesini savunan öjenist yaklaşım, 1930’lı yılların dünyasında, “bilimsel” iddiasına sahip bir anlayış olarak birçok ülkede yürütülen nüfus politikalarının karakteristik özelliği olmuştur. Bu açıdan Almanya, İtalya, ABD, İngiltere, Fransa, Rusya gibi ülkeler öjenist politikaları sürdürmek isteyen diğer ülkelerin öncüleri ve hatta modelleri olmuşlardır. Türkiye de bunun dışında değildi. Yüzyılın ilk çeyreğini neredeyse tamamen savaşlarla geçirmiş, bu nedenle Osmanlı’dan demografik felakete uğramış bir nüfus devralmış, ülkenin güvenliğinden ekonomik üretime kadar her alanda dinamik nüfusa ihtiyacı had safhada olan Türkiye’de, dönemin karakteristik özelliği olan pronatalist nüfus politikası

sorunların çözümü ve beklentilerin gerçekleşmesi açısından yegâne çözüm yolu olarak görülmüştür. Bu nedenle nüfusu artırıcı tedbirleri alırken ve teşvikleri gerçekleştirirken, potansiyel nüfusun “nitelikli” olmasını da özellikle arzulanmış ve nüfus planlamaları buna yönelik gerçekleştirilmiştir. “Niteliksiz”, “kusurlu” bireyler tercih edilmeyen şeydir (Tiner, 1938, s. 67). Bunların millete ve devlete ekonomik açıdan “yük” oldukları alenen ifade edilecek kadar (Şemsi, 1933, s. 12; Kerim, 1934, s. 206), yürütülen öjenist uygulamalar aleniyet kazanmıştır. Bu nedenle de doğum öncesinden başlayan ve doğum sonrasında devam eden uygulamalarla “niteliksiz”, “kusurlu” potansiyel bireylerin önlenmesini ve ayıklanmasını (Kansu, 1939, s. 103-111), mevcut bireylerin ise eksiklerinin telafi edilmesini, kusurlarının giderilmesini (Saydam, 1939, s. 6) hedefleyen sağlık, beslenme, eğitim, spor programları uygulamaya konulmuş, bunlara katılım konusunda toplum kesimleri teşvik edilmiştir. Sistemli ve yoğun bir şekilde “beden mühendisliği” yürütülürken sağlık, spor, eğitim ve ekonomi politikaları da buna paralel düzenlenmiş ve yürütülmüştür. Bürokratlar pronatalist nüfus politikasını yürütmede, aydınlar ise pronatalist nüfus politikasını ve bu politikanın önemli bir unsuru olarak değerlendirilen öjenist yaklaşımın gerektirdiği tutum ve davranışları “bilimsel” veya “felsefi” açıdan meşrulaştırma çabası içerine girmişlerdir.

Kaynakça

- Abbas, N. (1939). Halkevleri ve memleket sporu. *Ülkü dergisi*, 13(73), 23-26.
- Abbas, N. (1993). Halkevleri ve memleket sporu-1. S. Karaküçük (Haz.), *Ülkü dergisi 1933-1950 seçilmiş spor makaleleri* içinde (s. 14-18). Ankara.
- Adasal, R. (1939). Beden ve spor. *Beden terbiyesi ve spor*, (12) (s. 31-35). Alaeddin Kırıl Basımevi.
- Akalın, B. Ö. (1938). *Türk çocuğunu nasıl yaşatmalı-1: nüfus siyasetinde çocuk*. Ahmet İhsan Basımevi.
- Akın, Y. (2004). *Gürbüz ve yavuz evlatlar: Erken Cumhuriyet'te beden terbiyesi ve spor*. İletişim Yayınları.
- Alantar, İ. H. (1944). *Sağlam okul gençliği*. Maarif Matbaası.
- Ali, M. (1924). *İstimna-i bilyed – istişha-i bilyed*. Yeni Şark Kütüphanesi.
- Alpman, C. (1993). Cumhuriyet Türkiye'sinde beden terbiyesinin değeri. S. Karaküçük (Haz.), *Ülkü dergisi 1933-1950 seçilmiş spor makaleleri* içinde (s. 5-13). Ankara.
- Apaydın, G. (2022). *Erken Cumhuriyet dönemi kamu sağlığı politikalarında kadın sağlığı ve cinsellik: sıhhi popüler kültür metinleri örneği* [Yüksek lisans tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Arpacı, M. (2014). Erken cumhuriyet Türkiye'sinde kamu sağlığı siyaseti ve öjenik (1923-1946). *Tarih ve toplum*, (17), 129-156.
- Arpacı, M. (2015). *Modernleşen Türkiye'de beden ve nüfus politikaları: hıfzıssıhha, terbiye, öjeni* [Doktora tezi]. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.
- Asaf, B. (1933). Spor telakkimiz. *Ülkü dergisi*, 1(1), 17-19.
- Asaf, B. (1993). Spor telakkimiz. S. Karaküçük (Haz.), *Ülkü dergisi 1933-1950 seçilmiş spor makaleleri* içinde (s.3-4). Ankara.
- Başboğa, S. (2018). *Erken cumhuriyet dönemi çocuk dergilerinde bedeni ahlaki ve terbiyevi özellikleriyle inşa edilen çocuk* [Doktora tezi]. Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Baydar, N. (1939). *Devlet ve spor. Beden terbiyesi ve spor. 1* (s. 3-8). Alaeddin Kırıl Basımevi.
- Beden Terbiyesi Mevzuatı. (1941). Ankara: Alaeddin Kırıl Basımevi.
- Cemal, H. (1943). *Lokman hekimin (sakın ha) dediği 31 çekmenin belaları*. Milli Mecmua Basım Evi.
- Çağlı, E. (2011). *Kemalist dönemin öjeni politikalarında kadınlığın kurgulanışı: 1930 – 1945* [Yüksek lisans tezi]. İstanbul Üniversitesi. İstanbul.
- Erkan, S. (2010). *Türk halk danslarında köçeklik geleneği* [Yüksek lisans tezi]. Üniversitesi, İzmir.
- Eryücel, E. (2017). *Öjenik siyaset ve Türkiye'de uygulanması (1918-1945)* [Doktora tezi]. Gazi Üniversitesi. Ankara.

- Fenik, M. F. (1939). *Meseleler: spor ve propaganda. Beden terbiyesi ve spor.* 7 (s. 3-7). Alaeddin Kırıl Basımevi.
- Galip, R. (1929). *Dört azgın canavar.* Devlet Matbaası.
- Gökay, F. K. (1938). *Kısırlaştırmanın rolü.* Kader Basımevi.
- Irmak, S. (1941). *Millet bünyesinin hayati meseleleri.* Ulusal Matbaa.
- Irmak, S. (1943). *Kendimize doğru: Memleketimizin bazı meseleleri.* Foto Magazin Basımevi.
- Kanat, H. F. (1942). *Milliyet ideali ve topyekûn milli terbiye.* Çankaya Matbaası.
- Karaküçük, S. (1993). *Ülkü dergisi 1933-1950 seçilmiş spor makaleleri.* Gazi.
- Kaya, Ş. (1941). 3530 beden terbiyesi kanununun müzakere zabıtları. N. Ergeneli & N. Tuna (Ed.), *Beden terbiyesi mevzuatı.* Alaeddin Kırıl Basımevi.
- Koçu, R. E. (2015). *Eski İstanbul'da meyhaneler ve meyhane köçekleri.* Doğan Egmont Yayıncılık ve Yapımcılık.
- Korok, D. R. (1936a). Genç erkeklerde fena adetler istimna delk ve temas. *Sıhhî ve içtimai kitaplar serisi 5.* Nümune Matbaası.
- Korok, D. R. (1936b). Genç kızlarda fena adetler istihşa ve zürefalık. *Sıhhî ve içtimai kitaplar serisi 6.* Nümune Matbaası.
- Köktürk, N. (1948). Sporun milletlerarası rolü. *Ülkü dergisi*, 2(20), 28-30.
- Köktürk, N. (1993). Sporun milletlerarası rolü. S. Karaküçük (Haz.), *Ülkü dergisi 1933-1950 seçilmiş spor makaleleri içinde* (s.136-137). Ankara.
- Melek, Z. (1953). Eski devirlerde köçekler ve çengiler. *Resimli tarih mecmuası*, 47(4). 2705-2707.
- Nami, K. (1932). Çocuğun sıhhati ile terbiyesi arasında münasebetler. *Resimli şark*, (16), 4-7.
- Nasır, Z. (1933). Nüfus işinin tetkiki. *Ülkü dergisi*, 1(6), 414-416.
- Neyret, L. (2012). *İnsanlığa karşı suçların dönüşümü: İnsanlığa karşı suç* (Çev. B. Akal). İletişim Yayınları.
- Odabaş, S. (2005). Beden ve toplumsal değişme: erken cumhuriyet döneminde kadın bedenine yönelik söylem ve pratikler. *Muhafazakâr düşünce*, 1(4), 77-94.
- Özgü, H. (1941, 5 Şubat). Çocuklarda Fena İtiyatlar. *Haber*, s.7.
- Öztamur, P. (2004). *Bir nüfusu tanımlamak: Erken Cumhuriyet Dönemi'nde kadınlar ve çocuklar, 1923-1950* [Yüksek lisans tezi]. Üniversitesi. İstanbul.
- Pierson, K. (1339). *Islah-ı ırk.* (Çev. M. Rahmi). Maarif Vekâleti.
- Platon. (2006). *Devlet.* (Çev. S. Eyüboğlu & M. A. Cimcoz). İş Bankası Kültür Yayınları.
- Remzi, T. (1933). Eugenik. *Klinik tıbbi gazete*, 1(1), 41-44.
- Sadi, M. (1934). *Veraset ve içtimai, terbiyevi neticeleri.* Kader Basımevi.

- Saydam, R. (1939). Açılış Nutku. *Yedinci Ulusal Türk Tıp Kurultayı* içinde (s. 3-6). Kader Basımevi.
- Şemsi, M. (1931). *Kaç yaşında evlenmeli*. Vilayet Matbaası.
- Şemsi, M. (1933). *Harbin istifai tesirleri ve zabitlerimizin; neslimizin ıslahındaki ehemmiyetleri*. Akseki Matbaa.
- Tokgöz, S. K. (1938). *Öjenizm ırk ıslahı*. Sümer Basımevi.
- Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı. (1927). *Üçüncü umûmî kongre*. Milli Matbaa.
- Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı. (1933). *Altıncı umûmî kongre*. Devlet Matbaası.
- Uzman, M. O. (1920). Ojenik (İrkin ıslahı ilmi). *Tedrisat mecmuası*, 12(57), 852-857.
- Uzman, M. O. (1941). Akıl hastalıkları. *CHP konferansları serisi-24*, 15-26. Recep Ulusoğlu Basımevi.
- Uzman, M. O. (1935a). *Siniri sağlam çocuk yetiştirme. Eugenic idiş, kısır, eyi çocuk yetiştirme hakkında iki konferans*. Kader Matbaası.
- Uzman, M. O. (1935b). *İdiş ve kısır etme. Eugenic idiş, kısır, eyi çocuk yetiştirme hakkında iki konferans*. Kader Matbaası.
- Uzman, M. O. (1939). Öjenik. *CHP. Konferanslar Serisi Kitap 2* içinde (s. 3-12). Recep Ulusoğlu Basımevi.
- Uzman, M. O. (1945). *Frengi ve sinir hastalıkları*. 1943-1944 Üniversite Konferansları.
- Yalım, Z. R. (1938). Spor-sağlık-kültür. *Cumhuriyet halk partisi konferanslar serisi-1. Kitap: 8*. Ankara Halkevi.
- Yaman, K. (1939a). Memleket müdafaası ve rejim bakımından gençlik ve spor. *Beden terbiyesi ve spor*. 10, 17-40. Alaeddin Kıral Basımevi.
- Yaman, K. (1939b). Aktif yurddaş. *Beden terbiyesi ve spor*, 2(14). Alaeddin Kıral Basımevi.
- Yedinci Ulusal Türk Tıp Kurultayı. (1939). Kader Basımevi.
- Zeren, Z. (1938). *Bekarlık ve evlilik*. Kanaat Kitabevi.